

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.9

*А. Ю. Буга**аспірантка кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Вступ. В основі різногалузевих досліджень лежить усвідомлення ключової ролі класифікації в будь-якій доцільній діяльності людини, особливо науковій, і загальне визнання того факту, що якість наукових досліджень в значній мірі визначається ефективністю наукових класифікацій [1, с. 22].

Інтерес до класифікаційних проблем в сучасній криміналістиці не слабшає. Практично кожне наукове дослідження супроводжується уточненням наявних або побудовою нових класифікаційних конструкцій. Їх якість, можливості наукового і практичного використання багато в чому залежать від тих базисних положень, які використовувалися при їх розробці.

Як відзначав І.Ф. Герасимов, недостатня розробленість систематики і класифікації в методиці розслідування у певній мірі є гальмом розвитку й удосконалення наявних окремих методик і розробки нових. У той же час «криміналістичні класифікації в методиці дозволяють розробляти диференційовані рекомендації, які враховують особливості того чи іншого класу, групи об'єктів» [2, с. 52]

Криміналістична класифікація злочинів має велике значення, оскільки на підставі криміналістично значущих ознак, по-перше, сприяє конкретизації й деталізації криміналістичної характеристики не тільки виокремленої категорії злочинів загалом, а і її відповідних різновидів, а по-друге, з урахуванням відповідних особливостей у механізмі виділених груп злочинів і їх слідової картини зумовлює розробку рекомендацій із їх розслідування, зокрема у постановці тактичних завдань, засобів і методів їх вирішення [3, с. 352].

Тема криміналістичної класифікації злочинів в цілому та зокрема злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів, розробки на основі здійснених класифікацій видових криміналістичних методик розслідування злочинів не втрачає актуальності. В рамках науки криміналістики залишається багато дискусійних і не вирішених питань, які стосуються як самої сутності визначення поняття так і критеріїв проведення

класифікації. Неоднозначною також є позиція стосовно визначення місця та ролі криміналістичної класифікації злочину в методиці розслідування злочинів.

Стан дослідження питання. Питання, пов'язані з вивченням проблематики теорії криміналістичної класифікації, в цілому, та по відношенню до окремих родів (видів) злочинів, зокрема, неодноразово були предметом наукових досліджень багатьох вчених-криміналістів. Серед них варто виділити: Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, І.А. Возгріна, І.Ф. Герасимова, О.Ю. Головіна, О.О. Ексархопуло, В.А. Журавля, О.Н. Колесниченко, Л.Н. Кривоченка, В.О. Образцова, В.В. Тіщенко, О.Д. Трубочова, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та ін.

Мета та завдання. Метою статті є розроблення криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів.

Досягнення мети статті зумовило вирішення таких завдань: ознайомитися з основними науковими підходами та з'ясувати сутність категорій «криміналістична класифікація», «криміналістична класифікація злочинів»; запропонувати авторське визначення поняття «криміналістична класифікація»; визначити критерії криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів та класифікувати такі злочини.

Результати і обговорення. Класифікаційний спосіб організації знань, зародився в діяльності людей стихійно, потім поступово почав виступати як особливий метод пізнання навколишньої дійсності. Як і будь-який метод, класифікація передбачає, з одного боку, вказівку на дії, які необхідно зробити, з іншого – на певне уявлення об'єкта.

Класифікація – (від лат. – розряд, клас і гасіо – роблю) – розбивання множини будь-яких об'єктів (елементів) на групи (підмножини). Кожна група може, в свою чергу, бути поділена аналогічним чином на підмножини. Правильна класифікація повинна задовольняти такі формальні вимоги: 1) підмножини, на які розділено множину, не повинні перетинатися (містити спільні елементи);

2) в сумі підмножини повинні дати вихідну множину класифікованих об'єктів; 3) кожен елемент повинен входити до якогось одного класу; 4) поділ множини на групи повинен здійснюватися за однією ознакою. Бажано, хоч не обов'язково, щоб при продовженні поділу груп на нові підмножини за основу бралася та ж сама ознака [4].

Класифікація – система супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів. Наукова класифікація виражає систему законів, властивих відповідній галузі дійсності [5].

М.С. Строгович писав: «Класифікація, будучи створеною, отримує стійкий характер, зберігається тривалий час, поки вона не буде замінена новою, більш вдалою класифікацією. Класифікація являє собою зазвичай не просто двочленний або багаточленний розподіл, а такий розподіл, кожен член якого в свою чергу піддається подальшому поділу. Таким чином, в класифікації розподіл послідовно проведено від верху до низу, від вищого класу до нижчих класів» [6, с. 136].

У своїй праці, О.Н. Колесниченко, відзначаючи істотне значення для методики розслідування криміналістичної класифікації злочинів, визнав за необхідне вказати на важливість правильного поєднання критеріїв кримінально-правового характеру і специфічних криміналістичних, «істотних для раціональної побудови методик розслідування» [7]. Пізніше він висловився з цього приводу більш категорично, заявивши, що «допускають відому неточність криміналісти, які заперечують значення кримінально-правових характеристик для класифікації злочинів в методиці» і що «в основі класифікації злочинів на види (на різновиди, групи і підгрупи) повинні лежати саме кримінально-правові ознаки, кримінально-правова характеристика завжди в загальному вигляді визначає методику. Те, що методику розслідування визначають криміналістичні ознаки (способи вчинення злочину та ін.), не виключає основоположного впливу на неї кримінально-правових положень» [8].

В.О. Образцов вважав, що в основі криміналістичної класифікації злочинів «повинні лежати не кримінально-правові, а криміналістичні критерії» [9]. Пізніше, в процесі розробки криміналістичної теорії криміналістичної класифікації злочинів, автор висловив думку про те, що наявні розроблені теоретичні положення та висновки з даного питання в криміналістичній літературі і на практиці вже створили передумови для формування нової криміналістичної теорії – теорії криміналістичної класифікації злочинів. Ним була зроблена спроба розробити вказане вчення. На думку В.О. Образцова, його призначенням

було дати цілісні системні знання про те, для чого і яким чином здійснюється криміналістична класифікація злочинів, в якій формі будуються дані класифікації, як вони можуть використовуватися в науковій роботі, слідчій практиці і навчально-методичних цілях [10].

Ідея розробки криміналістичної теорії класифікації злочинів як повноцінної наукової концепції, яка відповідала б всім вимогам самостійної криміналістичної теорії, в роботах її автора та інших дослідників подальшого розвитку не отримала.

І.Ф. Герасимов пропонував класифікувати злочини в криміналістиці за: способом вчинення злочину; ступенем приховування та маскуванню злочину; злочинним досвідом особи, яка вчинила злочин; місцем їх вчинення [11].

І.О. Возгрін до підстав криміналістичної класифікації злочинів відносив: спосіб вчинення злочину, особистість злочинця, особистість потерпілого [12].

М.П. Яблоков як підстави криміналістичної класифікації злочинів вказав спосіб і обстановку скоєння злочину, включаючи сферу злочинної поведінки, типологічні і інші особливості особистості злочинця, його злочинний досвід, вид і окремі властивості потерпілих [13]. Іноді в якості самостійної підсистеми підстав, поряд зі злочином, його криміналістичною характеристикою, виділяється не сама обстановка вчинення злочину, а лише її окремі ознаки. Тим самим зазначена обстановка як би виокремлюється зі структури криміналістичної характеристики і класифікованої системи. Те, що особливості даної обстановки є однією з важливих підстав криміналістичної класифікації злочинів, не піддається сумніву [14, с. 47-48].

О. Д. Трубачов запропонував класифікувати злочини за механізмом виникнення доказової інформації. Він розділив їх на дві групи. До першої відніс злочини, «процес здійснення яких знаходить відображення в обліковій документації господарських і торговельних організацій, діяльність і матеріальні цінності яких використовуються винним в особистих цілях...» «До другої групи ми відносимо такі злочини, – писав він, – механізм здійснення яких знаходить відображення в людській пам'яті, в обстановці місця події і в окремих предметах, використовуваних винним для досягнення своїх злочинних цілей, не відбиваючись при цьому в обліковій документації...» [15]. При цьому автор підкреслив, що зазначена класифікація не виключає кримінально-правової класифікації при розробці окремих методик.

Л.Н. Кривоченко відмічав, що критерієм будь-якої класифікації може виступати лише така ознака, яка, по-перше, відображає сутність класифікованих явищ, їх єдність, по-друге, не виключає специфіки кожного класу явищ, їх відмінності [16]. Також згадуваним автором зазначалося, що головна мета класифікації – відобразити такі

типові об'єктивні ознаки, на підставі яких можна групувати об'єкти класифікації, визначити їхнє місце в категоріальному просторі. Водночас сенс класифікації полягає в поглибленні знань про самі об'єкти, бо повніше та глибше справжня сутність явищ та їх властивостей може проявитися лише у зв'язку, у порівнянні з іншими. Звичайно, досягнення вказаної цілі ускладнюється, адже суб'єкт, який здійснює класифікацію, повинен володіти вмінням абстрагуватися під час вибору підстави такої класифікації. Таке вміння потрібне, щоб вибрана ознака була об'єктивною. Зрозуміло, що повністю виключити суб'єктивізм під час класифікації злочинів неможливо, адже остання визначається потребами, практичними інтересами людини. Тому необхідно, щоб людина діяла на об'єктивній основі, детермінованій об'єктивними властивостями діянь, визнаних злочинами [17].

На Всесоюзній криміналістичній конференції в 1976 році О.М. Васильєв в своїй доповіді звернув увагу на проблему криміналістичної класифікації злочинів. Ним була висунута ідея про дві форми криміналістичної класифікації злочинів. У якості першої форми він розглядав слідчі ситуації і обумовлені ними напрями розслідування на початковому етапі, вважаючи, як зазначалося, що слідча ситуація в цей період складається з вихідних даних порушеної кримінальної справи і найперших слідчих і оперативно-розшукових дій. Другою формою класифікації він називав криміналістичну характеристику злочину [18]. В більш пізній своїй роботі О.М. Васильєв зазначив, будь-яка класифікація є впорядкування знань про який-небудь предмет з тим, щоб шляхом розподілу його по різних підставах на види, підвиди і т.д. визначити обсяг і рівень знань про цей предмет і знайти шлях до більш глибокого дослідження і пізнання, а також до більш ефективного використання наших знань про нього на практиці [19, с. 28].

В криміналістичній енциклопедії під загальною редакцією Р.С. Белкіна зазначено: «класифікації криміналістичні, істотна частина систематики криміналістичної. Криміналістичні класифікації іменуються приватними, оскільки вони відносяться до однієї криміналістично значимої групи об'єктів. Основними криміналістичними класифікаціями є: а) класифікація осіб (відомі і невідомі злочинці); б) класифікації предметів (слідів, документів, зброї, зразків для порівняльного дослідження, знарядь вчинення злочинів та ін.); в) класифікації дій і процесів; г) класифікації властивостей і ознак; д) логіко-криміналістичні класифікації (версій, висновків експерта, відносин та ін.)»; «класифікація злочинів криміналістична, систематизація злочинів по криміналістично значущим підставам, що сприяє формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробці видових криміналістичних

методик. Криміналістична класифікація злочинів ґрунтується на кримінально-правовій класифікації по родам і видам злочинів (вбивство, розбійний напад, крадіжка і т. д.) з урахуванням елементів складу злочину. Криміналістична класифікація злочинів передбачає наступні групування: 1) за суб'єктами злочину (що здійснюються одноосібно і групою; вперше або повторно; особами, які перебувають в особливих відносинах з безпосереднім об'єктом злочинного зазіхання і не перебувають в таких відносинах; дорослими злочинцями і неповнолітніми; чоловіками і жінками); 2) по об'єкту злочину (по особистості потерпілого; характеру безпосереднього предмету посягання; за місцем злочину; способам і засобам охорони предмета посягання); 3) по об'єктивній стороні складу злочину (способу вчинення злочину; способу приховування злочину, якщо він не входить в якості складової частини в спосіб вчинення злочинів); 4) по суб'єктивній стороні злочину (вчинені із задалегідь обдуманим наміром; по раптово виниклому наміру; по необережності)» [20].

О.О. Ексархопуло зазначав, що криміналістична класифікація злочинів – заснована на кримінально-правовій кваліфікації протиправних діянь, але побудована на криміналістичних підставах система видів злочинів, наукові рекомендації по розслідуванню яких розробляються криміналістикою в рамках видових криміналістичних методик. Для здійснення криміналістичної класифікації злочинів автор використовував наступні підстави: 1) в залежності від способу вчинення злочину; 2) по окремим ознакам, які характеризують особу злочинця; 3) в залежності від слідчої ситуації, яка склалася на момент порушення кримінальної справи; 4) по особливостям предмету злочинного посягання; 5) в залежності від місця вчинення злочину (елементів обстановки) [21, с. 268].

В одній із монографій за редакцією В.Ю. Шепітька зазначено, що під криміналістичною класифікацією злочинів розуміється їх систематизація за криміналістично значущими підставами, що сприяє формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробленню окремих криміналістичних методик [22].

В.А. Журавель наголошував, що криміналістична класифікація злочинів повинна виконувати прагматичну функцію. Здійснення такої класифікації не є самоціллю, оскільки вона розглядається як підстава для побудови системи окремих криміналістичних методик. Криміналістична класифікація – це засіб упорядкування окремих категорій злочинів за їх криміналістично значущими ознаками [23].

Характерною особливістю криміналістичної класифікації є те, що вона не може здійснюватися на базі однієї ознаки, яка б була сталою і назавжди заданою. Це підтверджується не тільки

складністю об'єктів класифікації, але і їх внутрішнім змістом і будовою. Також в широкому сенсі криміналістична класифікація являє собою специфічний різновид систематизації наукових знань.

Для того щоб правильно оцінити значення класифікації, необхідно мати на увазі наступне. Наукові класифікації не є незмінними, застиглими, встановленими раз і назавжди. Розвиток науки веде до того, що класифікації одних і тих же об'єктів змінюються: одні класифікації відкидаються як невірні, інші замінюються новими, більш доскональними, треті хоча і зберігають свою основу, але доповнюються і видозмінюються [6, с. 141].

В.В. Тіщенко зазначав, що вибір підстав класифікації злочинів залежить від цілей, що ставляться перед такою класифікацією, а вони, у свою чергу, підлеглі завданням відповідної науки і її розділів. Для класифікації корисливо-насильницьких злочинів В.В. Тіщенко використовував як підстави ті ознаки, що характеризують: 1) суб'єктів злочину; 2) потерпілих; 3) предмет посягання; 4) обстановку; 5) елементи діяльності по підготовці, вчиненню та приховуванню злочинів; 6) результат і наслідки злочину [24, с. 29,32].

О.Ю. Головін до підстав і критеріїв криміналістичної класифікації, які є похідними від основних елементів структури і механізму злочинної діяльності, відносить: способи вчинення і приховування злочинів; суб'єкта злочину (злочинна група); потерпілих і особливості їх поведінки в ході події злочину; мету і мотив злочину; предмет злочинного посягання; місце, час, обстановку злочину; злочинний результат [25].

Будь-яка діяльність, в тому числі здійснення криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів, повинна базуватися на певних принципах. Важливе значення мають принципи методологічного характеру, які вказують на те, як повинен здійснюватися процес криміналістичної класифікації. Застосування принципів сприяє ефективній побудові криміналістичної класифікації злочинів, що в подальшому позитивно відображається в процесі використання класифікаційних моделей. На думку А.В. Шмоніна, криміналістична класифікація повинна базуватися на наступній системі спеціальних принципів:

- 1) принцип єдиної підстави;
- 2) принцип істотності;
- 3) принцип винятковості;
- 4) принцип складання;
- 5) принцип подільності;
- 6) принцип співвідпорядкованості [26, с. 218-219].

В результаті аналізу матеріалу загально філософського характеру, напрацювань криміналістики відносно поняття «криміналістична класифікація», автор спробував запропонувати своє визначення даного поняття. Криміналістична

класифікація – систематизація, тобто розумова діяльність, логічна операція у формі поділу в ході якої об'єкти, які досліджуються в рамках криміналістики, організовуються в систему (групується) на основі обраного криміналістично значимого принципу (критерію). Тобто об'єкти розподіляються відповідно групам подібності і відмінності між ними на основі наперед визначених криміналістично значимих ознак.

Критерії криміналістичної класифікації можуть бути як суто криміналістичними, так і відноситися до сфери вивчення та застосування інших галузей науки (наприклад, кримінології, кримінального права, психології, соціології та ін.).

Беручи до уваги висвітлені вище думки вчених, відносно категорії «криміналістична класифікація», «криміналістична класифікація злочинів», власні переконання, автор пропонує класифікувати злочини, пов'язанні з незаконним обігом лікарських засобів наступним чином:

Криміналістична класифікація пов'язана зі способом злочину:

1. *В залежності від структури способу злочину:* злочини, що здійснюються шляхом реалізації комплексу об'єднаних єдиним кримінальним задумом дій по підготовці, вчиненню та приховуванню слідів злочину (повноструктурні); злочини, в способі яких відсутні дії по підготовці або приховуванню злочину (усічені).

2. *За терміном реалізації злочинного задуму:* короткострокові (до 1 року); довготривалі (тривалістю більше 1 року).

3. *Залежно від складності використаної криміналістичної технології:* проста злочинна діяльність, в процесі здійснення якої використовуються примітивні способи, а саме вчинення не вимагає наявності у злочинців професійних знань і кримінальних навичок; складна злочинна діяльність, передбачає активне використання сучасних технічних засобів і методів, високих технологій, їх пристосування до цілей злочинної діяльності, наявність у злочинців глибоких професійних знань і умінь в тій чи іншій сфері або спеціальних навичок.

4. *За формою злочинної діяльності:* незаконне виробництво отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, виробництво завідомо фальсифікованих лікарських засобів; незаконне виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, виготовлення завідомо фальсифікованих лікарських засобів; незаконне придбання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, придбання завідомо фальсифікованих лікарських засобів; незаконне перевезення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, перевезення завідомо фальсифікованих лікарських засобів; незаконне пересилання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, пересилання завідомо фальсифікованих лікарських засобів; незаконне зберігання з

метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів; дії, без спеціального на те дозволу, щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів; дії щодо порушення встановлених правил та/або порядків: а) порушення правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів; б) порушення встановленого порядку доклінічного вивчення; в) порушення встановленого порядку клінічних випробувань; г) порушення встановленого порядку державної реєстрації лікарських засобів; фальсифікація результатів доклінічного вивчення; фальсифікація результатів клінічних випробувань; переміщення фальсифікованих лікарських засобів через митний кордон України поза митним контролем; переміщення фальсифікованих лікарських засобів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю; використання коштів, здобутих від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів з метою продовження незаконного обігу;

5. *Залежно від необхідності використання в процесі вчинення злочину різних знарядь і засобів:* діяння, вчинення яких не вимагає використання будь-яких знарядь і засобів; діяння, вчинення яких пов'язане з використанням різних знарядь і засобів. В їх числі слушно виділити злочини, що вимагають при їх здійсненні використання спеціально підшуканих або виготовлених, розроблених знарядь і засобів.

6. *За фактом здійснення приховування:* злочини, в процесі або після скоєння яких здійснюються дії з приховування їх слідів; злочини, в процесі або після скоєння яких дії по приховування їх слідів не здійснюються.

7. *За складністю дій, що становлять спосіб приховування злочинного діяння:* злочини, в процесі або після скоєння яких злочинцями реалізується будь-який один з основних способів приховування їх слідів (знищення, приховування, маскування або фальсифікація інформації про злочин і її носіїв); злочини, в процесі або після скоєння яких реалізується комплекс різних дій по їх приховування. При цьому такі дії можуть як охоплюватися єдиним задумом, так і здійснюватися незалежно один від одного; злочини, що супроводжуються інсценуваннями різного роду. При цьому можуть здійснюватися інсценування некримінальних подій, інших за своїм характером злочинів або факту вчинення цього злочину іншими особами.

Криміналістична класифікація за предметом злочинного посягання:

1. *За безпосереднім предметом злочинного посягання:* злочини предметом яких є фальсифіко-

вані лікарські засоби; злочини предметом яких є отруйні лікарські засоби; злочини предметом яких є сильнодіючі лікарські засоби; злочини предметом яких є кошти здобуті від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів; злочини предметом яких є обладнання призначене для незаконного виробництва чи виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів; злочини предметом яких є лікарські засоби відносно яких порушений встановлений порядок доклінічного вивчення, клінічних випробувань, державної реєстрації.

2. *За об'єктно-предметним критерієм:* однооб'єктна злочинна діяльність – спрямована на однотипні об'єкти чи предмети; багатооб'єктна (багатопредметна) злочинна діяльність.

Криміналістична класифікація злочинів, пов'язана з обстановкою вчинення злочину (специфікою місця, часу):

1. *За локалізацією злочинних дій:* злочини вчинені в одному місці; злочини вчинені в різних місцях;

2. *За масштабністю (географічним охопленням) злочинної діяльності:* злочини вчинені на місцевому рівні; злочини вчинені в декількох територіальних одиницях (державний рівень); міжнародний рівень – злочинна діяльність виходить за межі однієї держави.

3. *За ознаками місць безпосереднього вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів:* злочини вчинені на легальних підприємствах, організаціях чи установах з державною формою власності; злочини вчинені на легальних підприємствах, організаціях чи установах з приватною формою власності;

злочини вчинені на підпільних чи фіктивних підприємствах, організаціях; злочини вчинені без створення юридичної особи, в пристосованих для злочинної діяльності місцях, які не призначені для такого роду діяльності; злочини вчинені в лікувально-профілактичних закладах та інших медичних установах; злочини вчинені в місцях митного кордону; злочини вчинені в місцях митного контролю.

4. *За сезонним критерієм можна виділяти діяння:* сезонні, що вчиняються в залежності від сезону, в умовах спалахів сезонних захворювань, епідемій та ін.; не мають залежності від пори року.

5. *За часом доби:* діяння, вчинені в денний час; діяння вчинені у вечірній або нічний час.

Криміналістична класифікація пов'язана з особою злочинця (суб'єктом вчинення злочину):

1. *Виходячи із соціальної і професійної характеристики особи злочинця:* злочини вчинені фізичною осудною особою; злочини вчинені спеціальним суб'єктом; злочини вчинені службовою особою; злочини учасниками яких є різні суб'єкти; злочини вчинені громадянами України; злочини вчинені громадянами інших держав чи особами без громадянства; злочини вчинені особами

з медичною освітою; злочини вчинені особою без медичної освіти.

2. *За кількісною ознакою*: злочини вчинені од-ноосібно; злочини вчинені злочинними угрупованнями;

3. *Залежно від наявності або відсутності в особи злочинного досвіду*: злочини вчинені особою вперше; злочини вчинені особою, яка раніше притягувалася до кримінальної відповідальності за аналогічні злочини; злочини вчинені особою, яка раніше притягувалася до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів іншого характеру;

4. *По гендерному критерію*: злочини вчинені особою чоловічої статті; злочини вчинені особою жіночої статті; злочини які вчиняються за одночасною участю осіб чоловічої та жіночої статі.

5. *За характером мети яку переслідує злочинець та кінцевих цілей злочинної діяльності*: злочини вчені для досягнення комерційної мети; злочинна діяльність з метою задоволення власних потреб; злочини вчинені для досягнення суспільно-корисної мети.

Криміналістична класифікація відносно жертв чи потерпілих від злочинів:

1. *За ознаками жертв чи потерпілих*: злочин жертвою якого стала фізична особа; злочин жертвою якого стала юридична особа; злочин жертвами яких одночасно стали фізичні або юридичні особи чи держава.

2. *За наслідками злочинної діяльності для жертв і потерпілих*: злочини, що спричинили матеріальну шкоду; злочини, що спричинили нематеріальні наслідки; злочини із змішаними наслідками.

Висновок. Криміналістична класифікація злочинів сприяє розробці досить повної і разом з тим диференційованої їх криміналістичної характеристики, розумінню генезису кримінальних і слідчих ситуацій, постановці криміналістичних завдань та побудові загальних і окремих слідчих версій, розробці мікрометодик (методик вузької спрямованості) розкриття злочинів, правильному вибору напрямку, методів і засобів їх розслідування. Криміналістична класифікація – систематизація, тобто розумова діяльність, логічна операція у формі поділу в ході якої об'єкти, які досліджуються в рамках криміналістики, організовуються в систему (групується) на основі обраного криміналістично значимого принципу (критерію). Тобто об'єкти розподіляються відповідно групам подібності і відмінності між ними на основі наперед визначених криміналістично значимих ознак.

Криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів доцільно проводити на основі наступних підстав: криміналістична класифікація пов'язана зі способом злочину; криміналістична класифікація

за предметом злочинного посягання; криміналістична класифікація злочинів, пов'язана з обставинкою вчинення злочину (специфікою місця, часу); криміналістична класифікація пов'язана з особою злочинця (суб'єктом вчинення злочину); криміналістична класифікація відносно жертв чи потерпілих від злочинів. Перераховані класифікації не виключають і не обмежують можливості криміналістичних класифікаційних злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. Запропонована нами класифікація може доповнюватися і деталізуватися, особисто автором класифікації чи слугувати базою для здійсненні криміналістичної класифікації злочинів даного виду іншими дослідниками. Як наслідок, таке криміналістичне «дерево класифікації» може розростатися в межах рівнів і підрівнів, що позитивно впливатиме на системні дослідження злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом лікарських засобів, розробку методичних рекомендацій по розслідуванню і попередженню злочинів в сфері обігу лікарських засобів.

Література

1. Воронин Ю. А. Теория классифицирования: Надежды и действительность. Новосибирск: ВЦ СО АН СССР, 1981. 33 с.
2. Герасимов И.Ф. Криминалистические классификации в методике расследования преступлений. *Научная информация по вопросам борьбы с преступностью (Вопросы криминалистики)*. Москва, 1983. № 76. С. 51-53.
3. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с.
4. Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ). *Лексика – українські енциклопедії та словники*. URL: <https://leksika.com.ua/> (Дата звернення: 05.12.2018)
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. /Редкол.: Ю070 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ, 1998. URL: <https://leksika.com.ua/> (Дата звернення: 05.12.2018)
6. Строгович М.С. Логика. Москва: Госполитиздат, 1949. 362 с.
7. Колесниченко А.Н. Теоретические проблемы методики расследования преступлений. *Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования*. Москва, 1973. С. 78.
8. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. С. 14.
9. Образцов В.А. О криминалистической классификации преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва: Юрид. лит., 1980. Вып. 33. С. 90-98
10. Образцов В.А. Проблемы совершенствования научных основ методики расследования преступлений. С. 18–19.
11. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск, 1975. С. 151-168.
12. Возгрин И. А. Криминалистическая методика расследования преступлений. Минск, 1983. С. 208-209.
13. Криминалістика. Общие положения криминалистической методики расследования преступлений / Отв. ред. Н. П. Яблоков. М., 1995. 486 с.

14. Яблоков Н.П. Криминалистическая классификация преступлений в методике расследования и ее виды. *ВЕСТН. МОСК. УН-ТА. СЕР. 11. ПРАВО*. 2015. № 5. С. 40-51.

15. Трубачев А.Д. Следственные ситуации в раскрытии отдельных видов преступлений. Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Светловодск, 1975. С. 67 – 71.

16. Кривоченко Л.Н. Критерии классификации преступлений. *Проблемы социалистической законности*. Харьков, 1976. Вып. 1. С. 69-76. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4187/1/Krivochenko_69.pdf (Дата звернення: 30.11.2018)

17. Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений. Х.: Вища школа, 1983. 129 с.

18. Васильев А.Н. О криминалистической классификации преступлений. Москва, 1976. С. 25-26.

19. Васильев А.Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. Москва: ЛексЭст, 2002. 76 с.

20. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия, 2-е изд. доп.. Москва: Мегатрон XXI, 2000. 334 с.

21. Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 450 с.

22. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики. Монографія за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2006. 624 с.

23. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник академії правових наук України*. 2002. 3(30). С. 160-166.

24. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

25. А.Ю. Головин Базовые криминалистические классификации преступлений. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bazovye-kriminalisticheskie-klassifikatsii-prestupleniy/viewer> (Дата звернення: 13.05.2017)

26. Шмонин А.В. Методика расследования преступлений. Москва: Юстицинформ, 2006. 464 с.

Анотація

Буга А. Ю. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу сутності категорій «криміналістична класифікація» та «криміналістична класифікація злочинів». Крім з'ясування сутності понять, автор досліджує роль та місце криміналістичної класифікації в упорядкуванні окремих криміналістичних методик розслідування злочинів в цілому та зокрема в методиці розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. Розгляд криміналістичної класифікації злочинів як основи методики розслідування злочинів, пов'язаний з незаконним обігом лікарських засобів, передбачає розробку наукових положень, які розкривають сутність та види класифікацій злочинів, їх принципів і процедур побудови класифікаційних систем, понятійний і термінологічний апарат, а також особливості використання розроблених криміналістичною наукою класифікаційних систем злочинів з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Автором запропоновано власне визначення поняття «криміналістична класифікація». Визначаються класифікаційні критерії (підстави) поділу злочинів, які вчиняються в сфері незаконного обігу лікарських засобів. В статті наведена авторська криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. Криміналістичну класифікацію досліджуваних злочинів автором здійснено на наступних, самостійно визначених, підставах: криміналістична класифікація пов'язана зі способом злочину; криміналістична класифікація за предметом злочинного посягання; криміналістична класифікація злочинів, пов'язана з обстановкою вчинення злочину (специфікою місця, часу); криміналістична класифікація пов'язана з особою злочинця (суб'єктом вчинення злочину); криміналістична класифікація відносно жертв чи потерпілих від злочинів. В рамках кожного критерію системи автор здійснює поділ за криміналістично значущими ознаками на відповідні підсистеми.

Ключові слова: видова криміналістична методика, криміналістична класифікація злочинів, класифікаційні критерії, злочини у сфері незаконного обігу лікарських засобів.

Summary

Buga A. Yu. Forensic classification of crimes related to drug trafficking. – Article.

The article is devoted to the analysis of the essence of the categories «forensic classification» and «forensic classification of crimes». In addition to clarifying the essence of the concepts, the author explores the role and place of forensic classification in the organization of individual forensic methods of investigation of crimes in general and in particular in the methodology of investigation of crimes related to drug trafficking. Consideration of forensic classification of crimes as the basis of methods of investigation of crimes related to drug trafficking, involves the development of scientific provisions that reveal the nature and types of classifications of crimes, their principles and procedures for building classification systems, conceptual and terminological apparatus, and features of forensic science of classification systems of crimes for the purpose of detection, investigation and prevention of crimes. The author proposes his own definition of «forensic classification». The classification criteria (grounds) for the division of crimes committed in the field of illicit drug trafficking are determined. The article provides an author's forensic classification of crimes related to drug trafficking. The author's forensic classification of the investigated crimes was carried out on the following, independently determined, grounds: the forensic classification is related to the method of the crime; forensic classification on the subject of criminal encroachment; forensic classification of crimes related to the circumstances of the crime (specifics of place, time); forensic classification is related to the identity of the offender (the subject of the crime); forensic classification of victims or victims of crime. Within each criterion of the system, the author makes a division on forensically significant grounds into appropriate subsystems.

Key words: forensic methods, forensic classification, forensic classification of crimes, classification criteria, crimes in the field of illicit drug trafficking.